

О положају православне цркве у Далмацији.

Љубав к правој Христовој цркви и дужност старања да ограничена буде од сваког нападања, светиња исте цркве, побудила нас је да се пера латимо и да овим неколике примјетбе учинимо на уводни чланак под насловом „Katolicizam i rusko pravoslavlje“ у 9-м броју органа римске цркве „Dalmazia cattolica“, што овдје изилази.

Писац чланка, који се под знаком X крије не устручава се најбезобзирније нападати на православну вјеру, сравањујући је са ништавошћу и наводећи да би ми тек онда блажени били, кад би се римском престолу обратили. Ми нећемо одговарати писцу на таку безрасудну мисао, јер није вредно времена за то трошити, а обратићемо пажњу само на његово суђење о руској цркви и на тобожњу анти-римску пропаганду, која се овдје завела. —

Одкуда је писац узео податке, на основу којих је он саставио свој појам о данашњем положају православне цркве у Русији, ми не знамо, али знамо да никакву и најблажију критику није кадро

његово разлагање да издржи.

Он говори о „старообредцима“ у руској цркви и представља их, као неку секту, која се је, рекао би, јучер појавила и која доводи у забуну господствујућу цркву; уз то он их представља као људе, који неће да знаду за *старо православлe*, него се придржавају неке новоустановљене вјере. Чудно је зајиста да човјек, при

абсолютном незнању црквених ствари у Русији, усуђује се писати *уводни* чланак у једном јавном листу, не обзирајући се на то, шта ће судити о њему и о листу они, којима су такве ствари добро познате. Ми нисмо намјерени да му причамо, како стоји данас православна црква у Русији, казаћемо му само, да је секта старообредаца, која ни половину количине представљене писцом сљедбеника не броји, појавила се пре 200 година и то не усљед тога, што је, — налазећи тобоже да је православна црква одступила од апостолског свог темеља, — створила себи неко ново вјеровање, него усљед следе привржености к старим обредима црквеним, који су због тешких околности грађанског живота руског у појединостима искварени били; појавила се је пак та секта онда, кад су поглавице руске цркве, видјевши изопаченост неких обреда, приступиле да очисте од злоупотреба и да прави облик даду обредној части цркве. Казаћемо му још, да никакве вјерске разлике међу старообредцима и господствујућом црквом у Русији не постоји и да у посљедње доба, понавшаи сву безтемељност своје безразложне привржености к обредима, који су вањским упливом изопачени били и који су сада у првобитни, обћеpravославни облик доведени, старообредци великим масама придружују се к господствујућој цркви.

Што се тиче „Стундиста,“ та је секта унесена у Русију са протестантског запада, међу њемцима највише сљедбеника броји и по происхођењу своје нема никаквог одношаја к православној цркви.

Односно „Мухамедоваца,“ у каквој прогресији стоји обраћање њиово и других невјерника и неправославних у православну вјеру, о томе нећемо ништа говорити, него ћемо упутити писца к најновијој статистици, из које ће ласно увидити како и у том погледу стоје ствари у Русији; напоменућемо му само да се у количини обраћених у православље у посљедњој години броје хиљадама сљедбеници римске цркве, а десетинама хиљада унијати (в. *Сион* 1875. бр. 2; *Прав. Обозр.* 1875. год. књ. 1. стр. 161).

Толико писцу у одговор и на поуку о стању правосл. цркве у Русији. Него осим наведеног, писац особитим начином акцентира карактер *народно-православни* наше цркве и, одзивљући се саркастично о таквом карактеру њезином, исказује убјеђење да она по унутрашњем саставу своје даје повода к одступништву. Таково своје суђење ако је писац и исказао, али никако није доказао, нити доказати може; а међутим, кад је он дирнуо нашу свету цркву и усудио се напасти на њу, доказујући нам, како је мудро мље-

тачка влада поступала, кад је хтјела нас православне обћој тобоже мајци — римској цркви — повратити, ми ћемо му сада у најкраћим рјечима, на никога не нападајући (јер богослови православне цркве увјек су се одликовали и одликоваће се вјеротрпимошћу), показати, у колико *римска* црква по карактеру своме даје повода к одступништву.

Ми нећемо дирати питања о авторитету у римској цркви, нећемо спомињати догмате њезине старијег и новијег доба, нећемо говорити о декретацијама и индугенцијама, нећемо о црквеним судовима средњевјековим, нећемо о њеким духовним редовима и о њиховим поступањима у црквеним и нецрквеним пословима, нећемо о вјеротрпимости римске курије и о другим подобним питањима, — свему томе остаје времена; сада ћемо му само казати какав је карактер римске цркве и каквих и колико је повода она дала да се одцјепљују од ње чак и највјернији њезини приврженици.

После одцјепљења свога од саборне и васијонске цркве, кад јој се у свему одрјешише руке, римска црква у своје историчком животу оличава у себи такве установе, одгаја у себи таква начела, ствара таква опредјелења, да мало по мало губи сасвим свој древни строго — апостолски карактер. Усиљавају се у њој и широкмах добијају најчудноватије особитости, које јој не само темељ коле-

бају, него јој расулом прете; и једино, благодарећи ванредној енергији и необичној финоћи њених многих представника, благодарећи неустројству грађанског друштва, које римској курији даваше авторитетни значај, само да себе из неприлика изведе, у које га је његова неуређеност доводила, — римска црква остаје на своме пједесталу и олклања на време претеће јој расуло. Али покрај свега финог дјеловања свог римска курија није у стању била да сакрије од својих сљедбеника да је папска црква свој древни апостолски карактер изгубила. Очигледна је отвар постала да је изчезло у њој оно свето, саборно и апостолско начело, које је стожер јединства цркве и које тврдим узама везује све вјерне. Сљедбеници њезини то осјећају и траже средства да помоћи нађу својим духовним потребама. Појављују се многобројни расколи, који починући од XII вјека, развијају се у течају седам вјекова у такој прогресији, да би ми могли од прилике прорачунати, кад ће сва римска црква исчезнути и претворити се у безбројно мноштво религијозних секта. Злоупотреба духовне власти у римској цркви ствара *Валдензе* и *Адамите* у XII вјеку. Анархија XIII вјека у папској цркви ствара на Тулозском сабору чудоваштни онај суд, који је познат под име-

ном „Свете Инквизиције“, а ова нове секте: *Браће и сестара слободног духа, Апостолика, сљедбеници Јоакима калабријског, Амалрика Париског* и др. Те секте, што у XIV вјеку састављаше доста многобројну количину, умножише се, да љепшим вјенцем украсе дјеловање римске курије, са новим сектама: *Флагелата, Деалбатора, Илумината* и т. д. и т. д. док напосљедак најсвјетлији умови запада скочише и у један глас почеше своје негодовање изјављивати и просвједовати против обће искварености, која је свом римском црквом овладала. Најозбиљнији просвјед против изопачености црквених установа уложише учени богослов *Виклеф* у *Енглеској* и *Јован Хус* у *Ческој*. Благодарећи нечовјечним поступцима страховите инквизиције и обћем унутрашњем и спољашњем ослабљењу римске цркве с једне стране, а с друге озбиљности нових просвједника, наука њихова необичним начином распространила се, расположила је умове к сазнању потребе обће реорганизације цркве и положила је темељ оном великом покрету, који у историји човјечанства особиту епоху саставља. А шта да кажемо о XVI вјеку? Дајмо рјеч знаменитом Флери: „У овом вјеку, вели он, црква (римска) обтерећена обредном спољашношћу, обезображена властољубљем и користољубљем клира, раскошношћу и сујевјеријем свјетовњака, ослабљена до изнеможења

у управи и дисциплини, превративши духовну власт у предмет трговине, од силног напрежења неких чланова своих, претрпила је тако силни удар, да се је на неколико дјелова раздјелила. Бједства и мјере прошлих вјекова нису могле излечити ране, напротив умножише их, откривши их јасније народу и свјету и раздраживши на најјачи начин умове. У намјери да се успостави црква на ступањ апостолске чистоте, многи се одјелише од Рима.... Право црквеног преобразовања, које је усвојено било једним, отварало је пут и пружало је средства другим да проналазе свој начин преобразовања и да проповједају своје теорије. Таким начином јавише се преобразоватељи, а по именима њиовим — цркве: *Лутеранска* *Калвинска*, *Менонитска* и *Социнијанска*“ (Abregé de l' Histoire eccles par. M. Fleuri.) Треба ли још да спомињемо *Јансенисте*, *Квијетисте*, *Англиканску цркву*, *Немачке-католике*, *Старо-католике* и др., које је својим особитим дјеловањем римска курија изазвала.

Много би могли још по овоме питању написати, да нам је згодније печатати, него доста је писцу *Dalmazia cattolica* и овога. Нека хвали сада карактер римске цркве, која има тобоже у себи јаке податке да на пут стане вјерском одступништву, нека проводи паралел међу римском и православном црквом, нека сравањује број

од једне са бројем одступника од друге у реченом периоду, а на каквоћу одступника римске и православне цркве слободно му је и не обраћати пажње!

Прије нег што пређемо да одговоримо писцу на питање о пропаганди код нас, буди нам допуштено казати му, како је слабо обавјештен о томе, куда нагињу најсвјетлији умови Енглеске, Француске, Швајцарске и Немачке. Сви наизбранији учењаци — богослови запада, после дугих испитивања, долазе к убјеђењу сасвим противуположном, него што је оно, које је писац исказао и сви више или мање слажу се у једном начелу, да је прека потреба све западне цркве реформисати и довести их у сугласност са унутрашњим и спољашњим устројством ~~о~~ те цркве, која је *κατ' ἐξοχήν* задржала у себи карактер апостолски, на име, цркве православне; скупљају се пак сви под заставом, на којој је написано: *Ex Oriente lux!* А да би се писац боље упознао с оним, шта раде и како мисле научењаци запада у том погледу, ми му савјетујемо прочитати чланак „О сајединењу цркава“, што је лањске године напечатан био у 25. 26. 27. 28. 29. 30 и 31 бројевима „Сиона“.

Жалостно је да у данашње доба, кад је највише потребит мир, слога и љубав, да вјерска интолеранција диже свој глас и вјерску борбу изазивље. Узајмно поштовање религијозних убјеђења и не-

престано настојавање путем *љубави* да се дође до јединства *вјере* у Христа Спаситеља и остварења *наде* на вјечно царство, — то је оно чим мора бити проникнут сваки христјанин, ма којој цркви он припадао; другојачије поступање јесте дјело сатане. Тешко ономе пред судилиштем вјечног Бога, који заборавља христијанску љубав и лукавим средствима вјерску борбу изазивље!

То божије судилиште међу тим не плаши вјерске интолеранте — последоватеље римске цркве — код нас; они у својој интолеранцији налазе баш средство да достигну *неке своје* цјели. Да ли су пак те цјели христијанског карактера, о томе они не питају. Треба нападати на православље, то је тезис; сада измишљавај сретства, којима ћеш то најлакше постићи. Али треба себе сачувати од укура разумног свјета, који поња да је колико безмислена, толико и непоштена интолеранција. Мислише сатрудници *Dalmazia cattolica* и измислише тобожњу *пропаганду у православном смислу* у Далмацији и Боки Которској и ето их као невина жагњад гдје се јављају да се од вукова православних бране. Лукави роде! доста си се пута јавности показао, доста си нам својом лукавштином јада задао, е вјеруј, да нас више варати нећеш.

Ми срби нити проповједамо, нити смо намјерни проповједати никакве пропаганде у никаквом смислу ни у Боки ни у Далмацији. Наша православна црква на тако се крјепком темељу налази, да сама себе свето одржати може, нити јој је потребито купити прозелите да увеличају бројну снагу њену и да јој тобоже обстанак обезбједе. Православна црква увјек се је вјеротрпимошћу одликовала и тек онда је дизала глас свој, кад је светиња православља нападнута била. Пропаганда је чедо римске курије и дјеловање те знамените установе познато је свугдје, а познато је на жалост врло добро и Србима у Далмацији. Спомен о злокобном Краљевићу, оруђу римске пропаганде, свеж је још у нашој памети. Пак баш да је у природи православних водити пропаганду, ми бар далматински Срби не бисмо то могли урадити, јер нам је још до одбране наше цркве, која непрестаје бити и данас предметом сваковрстних нападања, да камо ли до обраћања у православље сљедбеника римске цркве. Или зар по вашем суђењу, г.г. сурадници Dalm. cattol., изгледа пропагандом, кад један православни каже двије рјечи у обрану своје цркве? Ви бисте кадри били назвати нас чак и бунтовницима, кад би се ми усудили покренути један лист наш и у њему пратити сваки исказ с ваше стране противу наше цркве и на сваки такав исказ представити ваш одгвор. Јамачно би тако

било, јер сте језуитским својим поступањем сатрли били и посљедњу готово искру живота нашег, тако да и дахнути нисмо смјели. Под клетом републиком мљетачком стењасмо као робови римске курије, у првој трећини овога столећа мишљасмо да ће нас интриге римске пропаганде сатрти са лица земље и у другој тек трећини овога столећа једва мало слободније почесмо дисати, али и рјечи о опорављењу није могло бити, јер нам свјежа још бијаше успомена о жалостној нашој прошлости. За све то време, природно је, ми смо ћутали као мртви, а у последње доба, кад нас луча слободе мало озари, бојали смо се не само рјечју, него и најмањом сјенком повода дати повратку злосретних времена уније. Таково наше ћутање и такову нашу бојазљивост ви хрђаво протумачисте и састависте себи појам, да православни у Далмацији и Боки не смје и не мора дигнути гласа свог у обрану цркве своје, — иначе он је бунтовник, он тежи к пропаганди. Него прођоше она злосретна времена, слобода православној цркви ујамчена је државним законима, благостање православних обезбјеђено је, уз то свјест је народња развијена и људи, који на бранику светиње своје цркве стати могу, ту су. Времена се промјенуше, а промјенуше се у времену и православни Далма-

тинци и Бокељи. Они ће данас, дакако, најоштријим оружијем одбијати ваше интолерантне нападаје и скочиће сви као један у обрану православља. Или кроз магазине, или кроз шематизме, или ма каквим другим начином они ће и умјети и хтјети одговарати на сваки нападај, који бисте ви сумили учинити против цркве њиове. Ви сте досада писали, говорили, радили противу наше цркве све што вам је срцу годило, али знајте да ћемо одсада пратити сваку рјеч вашу и свакој онакав одговор дати, какав она заслуживала буде. Држите добро на уму, да се времена промјенуше, а промјенуше се у времену и православни Далматинци и Бокељи и да вам од данас једне опростити неће.

Вама је чудновато чути такав начин говора, али то је свето, што вам кажемо. Називали ви сада нас пропагандистима, бунтовницима, или како вам је драго, ми ћемо стајати увјек са готовим пером да бранимо себе од нападаја, а ако границе пређете, онда ћемо дирнути и мало дубље неке странке папске цркве. Ако вам иде у рачун полемизирање, изволите и ми ћемо вас послужити. Првима у нападају ми бити нећемо, јер је правило наше: *поштовати свачија убјеђења и не чинити ништа, што би било неправо другима, али уједно и захтјевати да други поштују убјеђења наша и не уступити нигда и у ничему, кад се обезбјеђења светиње наших установа тичало буде*, и од тога правила ни на јоту не намјеравамо одступити.

У Задру 19 Фебр. (3 Марта) 1875.
